

HEIMIR

II. ÁR.

WINNIPEG, 1905.

NR. 11-12.

STEPHAN G. STEPHANSSON:

Milli lesmáls og ljóða.

SNÆKOLLUR.

Óhrifill stankyrkjufélags fyrirlestur —

Vor kristni á þann útbeitar að
í íslenskum heiðingjasögum,
að fyrir lveru safuðarsað
er sjálfeldis ganga í þeim kögum. —
Á Snækollur er snöp fyrir söfnuð,
sé steggjan hans vel niður jöfnuð.

Ef Snækollur vondslega vann
og varð mest við afturhald riðinn:
Á síus tíma svona var hann
í sunnudagsskólanum sniðinn!
sem orkar á unglings, að heita
því auðsveipni, er fullvitar neita.

Svo studdu' hann til misendis manns
þær minjar frá tröllskapar dögum;
það átti við eðlisfar hans
hver ófga' í þeim biblusögum —
og sauræmt við hefndina höfum
við helvítis djúp undir gröfum.

Hans fyrirmynd forneskjan var,
 hans fósturjörð óruddar merkur;
 sinn barnstrúnað þau llærði þar,
 í þröngsýnis rökleysu sterkur;
 og ímynd þér af honum gerðu,
 ef Ástvald og Stórjóhann sérðu.

Alt kverið sitt kunní hann enn,
 þess kenningar féllu' ekki' í gleymsku;
 sem sannleikans mótspyrnumenn
 sneið meinloku' úr feðranna heimsku. ---
 Mennt Sankti Páls sjónbverfing trúa,
 þó Sigurð þeir gruni' um að ljúga.

Þó um sveitum vegnaði vel,
 sem viðtóku mannsið hærri,
 sem snarbundinn snigill í skel
 varð Snækollur blindari' og ærri.
 Hann lifði' eins og lúthersku vitin,
 sem lesa' aldrei „vantrúar“-ritin.

Með oftrú á úreltum sið
 í eftirbát samtíðar manna
 hann Snækollur varð ekki við
 það var, að við fræknari granna
 hann stóð nú í hjaski og höggum,
 í hjátrúar aflóga plöggum.

En nágreppi viðsjálast vald
 það var, sem hans átrúnað fylgdi,
 sú kredda, að hann ætti hald
 og heimting á öllu', er hann vildi.
 hjá múgnum, ef með hann gat farið
 og málstað sinn inn í hann barið.

Úr skógum með skammir og raus
 hann skaut inn á lands höfuðbólín,
 í hvívetna hógværðarlaus;
 en hávaðamestur um jólin.
 Þá þutu hans þverskallakvarnir
 sem þrumandi biblíuvarnir.

Og mjúklátt var orðbragð hans ei ---
 og annað eins trúí' eg menn þykki ---
 því hann nefndi heimamenn grey
 og hrotta og Færeyjagikki;
 svo æfur í ofstopa hita,
 sem „Aldamót“ væri' 'ann að rita.

Og Gretti til rifja það rann,
 að röskir menn hikuðu' að neita;
 að nauðungar hlýðnin, við hann
 var hófanna' í minkun að leita ---
 Íð eina, sem enn kemst í jöfnuð,
 er innritan fólks inn í söfnuð.

En Grettis var skaðslægur skór,
 hann skildinum stakk upp í rauminn,
 svo sneypuför Snækollur fór
 að sneglast við-meaningarstrauminn.
 Til sanns var þó lýðþörf að leiða' 'ann,
 þó leitt væri' að neyðast að meiða' 'ann.

TAUGAGIGT.

Raun er að gjalda rokudags
 rosans kalda, ef stillan dvínar,
 og hjá valdi veðurlags
 vita' í haldi taugar sínar.

En þínum svein þú hugull hézt
heimur einu: meiðslum, bótum:
yndi' og meim þín eru fest
inn að beini' og hjartarótum.

ÚR BRÉFI.

Gull og gæði
gleðja skáld, og fagna kvæði.
Þó það vildi' um vænni laun
velja meiga' í kvæðaraðn—:
Framhlaupið í fylking hverri
fyrsta stökk að ryðja knerri,
hvar sem ofrar eldi' og brandi
ódygðin á sjó og landi.
Vopnfært vera,
ljóðið sitt úr bítum bera!

Vegna hvers erum vér Unitarar?

Það er ekki óvanalegt að heyra menn spyrja, hvað það sé, að vera Unitari, hvað það sé, að vera í unitariskum söfnuði, að hylla Unitaratrú. Það var áður fyrrum mikið gaman hent að því á meðal hinna enskumælandi manna, að Unitarismus væri eitthvað það, sem enginn vissi hvað væri. Nefnilega að Unitarar ætti sér engin trúarjátningar rit, og þessvegna væri skoðanir þeirra eitthvað svo mikilli móðu vasðar, að það væri helzt ekki á nokkurs manns færi, að segja hverjar þær væri. Þannig var það í bænnum, þar sem aðal prestaskóli trúardeildar vorrar er, gjört að gamanyrði, sem átti að heita mjög fyndið og það jafn-

vel til skams tíma, að spyrja: „Hvað er Unitarismus?“— „Ég veit það ekki.“— „Hver getur sagt mér það?“— Alls einn maður, en hann vill engum segja það.“

Þeir hinir sömu athuga það ekki, hversu auðvelt það er að hlæja með heinskunni, en hversu þúsundfalt erviðara það er, að svara þegar að þeim er komið. Og það er strax að þeim komið, sem álíta, að þeir viti þó, hver sín trú sé, er bindi sig við og byggi á vissum trúarjátningum, þar sem hinir viti alls ekki, er engar játningar eigi. Það yrði áreiðanlega ekki nema einn maður, sem vissi, hvað það væri, að vera þrenningartrúar, og það er vafasamt, hvert hann vildi þá segja það. Það yrði áreiðanlega ekki nema einn maður, sem vissi, hvað það væri, að vera Kalvinisti, eins og nú stendur, og alveg áreiðanlegt, að hann vildi ekki segja það, því það yrði vandrats meðalhófið fyrir honum, svo að hann yrði ekki dæmdur annaðhvort of mikið á eftir tíma eða þá villutrúarmaður. Því það er ekkert lítið um þessháttar dóma og kyrkjulegt réttarfar nú, þar sem hin gamla orþodox kyrkja nötrar til grunna, þegar minst er á kennningar hennar, af ótta yfir því, að þær sé ekki svo stílaðar að þær falli fólki í smekk. Sá, sem ætlaði að segja, hvað Kalvinska væri, mætti hvorki neita forlögum né játa frívilja, né samþykkja að hvortveggi væri til og væri hlið við hlið. Hann mætti ekki játa afdráttarlausa útskúfun (það orð er farið að láta hálf illa í eyrum) né heldur almenna útvalningu,—ekki neita að maðurinn sé illur frá því hann fæðist né að hann sé góður, né að hann sé hvorugt. Hann mætti ekki neita, að guð hefði fyrirhugað menn til sælu eða vansælu frá upphafi, og þó ekki samþykkja, að það færi nokkuð eftir því, hvort menn lifði vel eða illa. Nei, eg er hræddur um, að það væri ekki nema einn maður, sem sagt gæti hvað væri Kalvinska, og hann myndi hreint ekki vilja segja það, svo það væri ekki haft eftir.

Og það er áreiðanlega ekki nema einn, sem sagt gæti, hvað væri Lúterska, og sá eini myndi hreint ekki vilja segja það.—Ekki útskúfun, og helvíti ekki meir en svo,—biblían óskeikul, en þó full af mótsögnum, innblásin, en þó óviss hvað höfunda snertir, guð algóður, en þó ofsækjandi menn og heimtandi blóð-

hefndir á sínum elskulegasta syni. Að eins réttlætning af trú, en þó full réttlætning og frelsun fyrir verk Jesú af Nazareth, „endurlausnarverk“, eins og það var kallað. Og svo er með gamla Lúterdóminn, sem er í mótsögn við þann nýja, að biðja guð í Jesú nafni eða ofsækja alla þekkingu í guðs nafni, eins og bent hefir verið á. Nei, það yrði ekki nema einn, sem sagt gæti, hvað Lútherska væri nú, og hann myndi ekki vilja segja það. Öll játningaritin gömlu gjöra trúna, sem menn prédika og trúna sem menn trúna, ekki eina ögn greinilegri eða ákveðnari, heldur en þótt þau engin væri, því að eftir þeim lagar enginn trú sína lengur,— enginn!

En svo eru sumir, sem fallið hafa í þá heimsku— og það nokkrir þeirra, sem teljast vor megin í skoðunum, að taka undir með þessum fávísu spotturum og álíta og segja jafnvel, að Unitaratrúin sé engin sérstök skoðun— vegna þess að þeir hafi enga trúarjåtningu. Þeim stendur það svo í huga, og— eins og eg held eg hafi oft áður sagt— eru það á eftir andlega, í þeim skilningi orþodoxir enn, að þeim finnst að fornir setningar og hugsjónamyndir, ef eg mætti viðhafa það orð, sé alveg bráðnaudsynlegar öllum trúarskoðunum. En það er materialismus. Það er trúin, sem breytir guði í mann og aðskilur hann þessum heimi. Það er barnssálin óþroskaða, sem þarf áþreifanlega hluti og ekki meiri en svo, að augað geti náð út fyrir þá, til þess skilningurinn geti gripið þá og myndað sér skoðun.

Unitarismus er ákveðin skoðun,— ekki eingöngu neitun á annara manna trú, heldur lífsskoðun mannkynsins beztu og göfugustu dætra og sona, er gjörir sér grein fyrir heiminum og tilgangi hans, þessu lífi og þessu misjafna, sem hér mætir, fyrir guði og tilverunni, öllu því, sem ljós skynseminnar og ímyndunaraflsins og tilfinninganna getur uppljómað. Eg segi, heimsins beztu og göfugustu sona og dætra, en kæru vinir, látið það ekki hneyksla nokkurt yðar. Eg á ekki við oss, sem hér sitjum, vér erum engin vor þau beztu eða göfugustu. Lofið mér að eins að tilnefna örfáa, er eg kalla hina beztu og göfugustu mannanna barna. Nefni eg þá fyrst Jesúm frá Nazareth, einn þann einlægasta, háleitasta og göfugasta mann, er heimurinn hefir átt,

og nefni eg þá Friðrik keisara annan frá Sikiley, þann fjölfróðasta, sannmentaðasta þjóðhöfðingja, er allar miðaldirnar augum litu, og nefni eg þá Bruno, Spinoza, Kepler, Galileo og Kant, þá frægustu fræðimenn og skólameistara allrar Norðurlöndunnar. Socini, Channing og Priestley,— þeirra nöfn þekkjá allir,— þá manndómsfylstu og kærleiksríkustu menn, er vorar seinni aldir hafa séð. Darwin hinn ógleymanlega, og nútíðarskáldin Ibsen, Björnson og Matth. Jochumson. Og með leyfi vil eg svo nefna nokkra hina svo nefndu heiðingja, er kendu Unitaratrú, áður en það nafn varð til. Plato, Sókrates, Markús Árelíus,— þeir menn gnæfa eins og himinhá fjöll yfir allar aldirnar, svo að í skugga þeirra virðist allt annað smátt og einskis vert, er síðan hefir skeð ofan að síðustu tímum.

Unitarismus er ákveðin skoðun, trúarsannfæring heimsins göfugustu og beztu manna. Hún hefir uppbyggt milljónir sálna, frelsað þær og upplyft þeim, svo þær hafa komist úr margra alda ánaud og getað hleypt bergmáli gleðisöngva á stað, er gengið hefir í bylgjum margsinnis yfir þenna hnött. „Velþóknun yfir mönnum.“ „Guðs eilífi friður og blessan“, „á vængjum friðarboðans sungið inn í sálu þeirra, er bundnir bíða, á ný góð tíðindi og gleðibodskap.“ Og það hefir fylgt henni máttur og veldi, er ekkert hefir getað mótstaðið, eins og öllu því, er hefir það hvorttveggja sér til ágætis, að vera bæði hjartans innsta sannfæring og sannleikur. Hún hefir byggt þekkingu og námi griðastaði innan hleypidóma og fávísku, byggt þúsundir kyrkna, mörg þúsundsinnum veglegri en nú sjáum vér, og hún á eftir að byggja þúsundir fleiri enn veglegri, en auga hefir séð. Hún á eftir að tengja lönd við lönd og hönd í hönd hinna fjarlægustu þjóða.

Hún er trú skáldsins og vísendamannsins, í ljósi hennar skoðar hann þenna heim og allan þann undra her ótal heima, og auga hans mætir altaf nýr og nýr sannleikur, nýr og nýr sáttmáli mannheims við hinn eilífa heim, nýr og nýr vegur og eining í guði. Og í skjóli hennar syngur skáldið sín frjálsustu ljóð, sinn fegursta óð, er flytur á burtu sorgir og söknuð, kvíða og óblessun hins banþreytta og lífsleiða mannkyns. Þaðan hefir

harpan hinn þýða vöggusöng þess unga og hinn djúpa viknandi grafaróð þess aldna og burtsólnaða. Jafnt gleði sem sorgarleik lífsins geymir hún í sér, en hún blandar hvorttveggja lífsþránni, sættinni við dauðann, þýðingu þessa lífs, svo að vér lifum þótt vér deyjum, og viljum lifa þó vér deyjum.

Vegna þessa síðasta hefir skoðun þessi heillað oss, og vér erum gengnir henni á hönd, og guð varðveiti oss frá því, nokkurrú sinni að ganga henni á bak.

En svo eru aðrar ástæður fyrir því, að vér erum Unitarar, ástæður, sem vit vort og samvizka heimta, og ekki eingöngu þær, sem tala til vors tilfinninga manns. Þessi trú fullnægir kröfum vorum sem nútíðarmanna fram yfir alla aðra skoðun.

Það er ekki vegna þess, að Unitarismus er trú skáldsins og vísindamannsins, að hún er einnig vor trú. Vér erum hvorugt. En það er kannske vegna þess, að hún felur í sér það, sem vér þiggjum að gjöf frá lærimeisturum heimsins, að hún verður oss eðlilegri en allt annað. Hún er samróma rödd og útpýðandi á það, sem er sannast og bezt í heiminum.

Vér erum þá Unitarar fyrst vegna þess, að vér lifum á 20. öld. Vér trúum á beztu verk þessarar aldar og treystum sannleika þeirra. Og nútíðarsíðmenningin krefst trúarskoðana og kenninga, er samhljóða sé nútíðarlífi manna.

Vér lifum á þessari öld, sem þýðir, að vér höfum nú færst áfram um 20 aldir frá dögum Krists, nærri 40 aldir frá dögum Mósesar og enn lengra á burtu frá því, sem þaðan af er eldra. Og það eru nútíðar spurningar lífsins, sem mæta oss, en ekki þær, sem heimurinn hefir löngu ráðið. Fjarlægð vor við fortíðina er altaf að verða meiri og meiri, bönd þau, sem tengja oss við vora samtíð, sterkari og sterkari. Og þessvegna hlýtur trú vor að hverfa frá því eldra og færast yfir til þess nýja.

Vér lifum á 20. öldinni og trúum á verk 20. aldarinnar og treystum að þau sé sönn. Það setur oss í annað samband við þenna heim, breytir lífi vort að stórum mun, skapar aðrar kringumstæður, aðra afstöðu en verið hefir, og það breytir trúarskoðun vorri viðvíkjandi heiminum. Í stað fornra sagna verðum vér nú að leita upplýsinga hjá þeim, sem lagt hafa fyrir sig, að

þekkja þessa veröld, og í öllu voru daglega lífi höfum vér öll, háir og lágir, fróðir og fáfróðir, tekið tilsögn þeirra og lært við fetur þeirra meistara. Vér trúum þeim verkum, sem þegar er búið að gjöra, vér vitum að þau eru sönn, og vér verðum að finna þeim stað og finna þeim orsök innan vorra trúarbragða. En sú þörf breytir og skoðun vorri um upphaf og tilgang þessa heims, um sköpun, um mannlegt líf hér á jörð, um guð,— frá því sem áður var.

Það hefir oft verið sagt, að heimurinn sé minni en hann var. Stjörnufræðislega er hann að eins sem eitt sandkorn í flæðarmálinu borinn saman við allan þann ægissand sólna og sólkerfa, er velta áfram viðstöðulast í hinum ómælilega himingeimi. Á mannlega vísu er hann og mikið smærri. Málþræðir fljetta saman fjarlægjar álfur, stálbrautir liggja of lönd öll. Hvert sem maðurinn vill fara, er hann kominn þangað á svipstundu við það sem áður var. Og jafnvel fjarlægðin sjálf er orðin sem nálægð. Menn geta talast við og heyrt hver annars rödd í hundr. mílna fjarlægð. Alt þetta eru virkilegir atburðir, sem vér þreifum á dagsdaglega. Það útheimtir engu hetju nú, að fara land úr landi. Hann þarf ekki að kvíða ljónsöskrinu eða óttast villidýr merkurinnar, eins og hið forna sálmaskáld. Fætur hans vanmegnast ekki né verður hann óstyrkur í knjám, er hann hugsar til hættunnar á veginum. Þetta fyrra er alt horfið. Nú má og segja, að hver bygðarblettur þessarar jarðar sé mönnum kunnur, og hin forna Eden úr heimi horfinn, hvergi hér á jörð framar til. Allar þessar rannsóknir, öll þessi verk eru sönn. Þau eru margreynd. Og þau hafa verið útskýrð fyrir oss, svo vér höfum fengið skilning á þeim að nokkru leyti. En allar þær útskýringar hafa orðið eyðileggjandi fyrir hið eldra. Öll dularfræðin horfin, rómantíkin, sem þessi heimur var vafinn í á sínum bernskudögum, horfin, og með því horfin hin forna byrjunarundirstaða undir hinni fornu trú. Og hver verður svo afleiðingin önnur en sú, að vér verðum að laga trúarskoðanir vorar þar eftir. Vér verðum að finna þessum sannleika þar stað, ella er lífsskoðun vor engin og trú vor dauð.

Hugsum oss hvaða þýðingu það hefir, að trúa framþróun

jarðarinnar, að hún hafi verið að myndast í millíónir ára, og áður en hún gæti orðið til sem jörð, hefði sólin orðið að hafa verið til, í stað þess að jörðin væri sköpuð á einum degi og sólin ekki fyrir en hinn annan dag þar á eftir, og þá að eins til þess að lýsa jörðunni. Sköpunarsagan fellur alveg um og með henni sagan um heilagleik mannsins. Eða þá það, að sagan um Eden er tóm hugarsmíð. Sá staður hvergi til. Að hér á jörð sé engin Eden og engir Kerúbim með glóandi sverð. Með þeirri sögu tapast allt, sem þar átti að hafa skeð,— fall konunnar, fæðing syndarinnar, er síðan gekk í erfðir til allra manna barna og loks þurfti að verða tvisvar til að eyðileggja mannkynið á jörðunni, fyrst í flóðinu mikla og svo í persónu Krists á krossinum. Það tapast ekki eingöngu mikið úr forna kenningakerfinu við það, að báðar þessar sögur sé settar til síðu, heldur aðalhornsteininn allrar orþodoxu kenningarinnar um syndafall, um útskúfun, um endurlausn og þá líka um þrenningu sem hina nauðsynlegu afleiðingu endurlausnarkenningarinnar.

En þrátt fyrir þetta tapast ekki hugmyndin um guð. En guð að eins hlýtur að vera öðruvísi og hafa hagað öðruvísi til en þar segir. Og þá erum vér komin að undirstöðuatriði Unitara. Vér getum ekki annað, vér megum til, ef vér erum þessarar aldar menn með augun opin fyrir þeim sannleika, sem öllum er opinber.

Vér trúum enn á guð og sannleik þann, sem hann innifelur í þessum heimi, sem er að verða oss smásaman kunnari og skiljanlegri, og þess dýrðlegri sem hann verður oss skiljanlegri. En vér höfnum því, að hann hafi á nokkrum tíma opinberað oss alla sína leyndardóma í eitt skifti fyrir öll, og að þeir finnist allir innan spjalda nokkurrar bókar. Eg segi, að sannleikurinn, sem vér smálærum að þekkja með því að skoða þenna heim, verður oss altaf dýrðlegri, eftir því sem vér lærum meira. Það hefir stundum verið sagt, að allur sá vísdómur væri kaldur og snerti hvergi mannhjartað hjá því sem hin lifandi orð heilagrar ritningar. En, kærur vinir, það hefir aldrei nokkurn tíma nokkur dýrðlingur eða helgur maður lesið með meiri lotningu og tilfinningu einn einasta staf þeirrar bókar en stjörnuspekingurinn

rannsakar dægurum saman án þess að festa blund hinn alstirnda og víðáttumikla næturhiminn guðs, eða þá efnafræðingurinn og hinir ýmsu þjónar sannleikans leita frumefna þessarar jarðar eða leyfa hins útkolnaða jarðlífs inni í hellum og hömrum, þar sem dagsbirtan fær ekki brotist inn um eilífan aldur. Þeir menn finna stærri fögnuð í hjarta en nokkur tunga hefir enn komið orðum að. Mér er alveg sama, bendið á allan þann herskara píslarvotta trúarinnar sem sönnun þess, hversu nálægt hjarta manna hin forna skoðun hefir farið, píslarvottar sannleikans verða þó altaf fleiri, auk þess þúsundfalt hátignarlegri og göfugri ásýndum, því í augum þeirra talar lifandi sál.

Ignatius helgi, Hieronymus, Klement og Anthanasíus hafa ekki með meiri lotningu og addáun sökt sér niður í gleymsku hinna ytri lífskjara yfir lögmálinu og spámönnunum en Galileo og Kant og Darvin yfir lögmálinu og spádómum þeim, sem þeir lasu út úr djúpi þeirrar guðlegu speki, sem falin er í tilverunnar ríki. Það er guðlast að reyna að koma því inn hjá nokkurum, að skynsemin og vitið sé vililjós og allar rannsóknir eyðileggjandi fyrir allar æðri hvatir og tilfinningar manna. Það gjöra þeir að eins, sem vita málstað sinn veikan og ósannan og tapandi í framsóknarbaráttunni. Það gjörir enginn nú nema á móti betri vitund.

En kæru vinir, eg hefi kannske orðið helzt til fjölordur um þetta. En það gjörir það meðfram, að þessar ákæru hafa svo oft heyrst, og þeim hefir aldrei verið nógsamlega mótmælt og verður aldrei of mjög mótmælt, hversu oft og einlæglega sem það yrði gjört.

En vér verðum nú að láta hér staðar numið að sinni, og áður en vér hættum, förum á ný yfir það í fáum orðum, er vér höfum þegar sagt og ihugað. Fyrst: hin unitaríska trú vor er ákveðin stefna og lífsskoðun, og styðst í engu við það, að vera mótmæli gegn trúarjátningum eða öðrum úreltum kyrkjusiðum. Hún mótmælir að vísu, en það er ekki hennar ákveðna form, og hún mótmælir að eins til þess, að geta ítrekað og játað enn skýrar og betur þann sannleika, sem menn finna til, sjá og munu sjá, þekkja og munu þekkja. Um leið og hún rífur

niður, gjörir hún það að eins til þess, að geta bygt upp aftur og bygt enn fegurra og betur og traustara en áður. Það er því skakt skilið, að sá sé Unitari, er vill ekkert nema tómmt niðurbrot, eða sá, sem er ekki ákveðinn í neinu nema að mótmæla. Það hvort um sig er hvorki lífsskoðun eða trú.

Og vér erum Unitarar í fyrsta lagi af því, að vér lifum og erum þessarar aldar menn. Vér höfum krafist þess, að verða arftakendur þeirrar reynslu, sem mannlegt líf hér á jörðinni hefir eftirskilið fram til þessarar stundar, og vér höfum umskapað skoðanir vorar á heiminum, á mannlegu lífi og tilgangi þess, á guði og hans eilífu tilveru, eftir því sem reynsla vor, samvizka vor, þekking vor og tilfinningar ná, eftir því sem allar þær aldir, sem yfir þenna heim hafa liðið alt til þessa dags, hafa sagt oss, hafa sagt oss með sögu þeirri, er þær hafa skapað, með grófum þeim, er þær hafa orpið, með tilveru þess, sem nú er. Og það er ekki eingöngu af því, að vér höfum kosið að eignast þær skoðanir, heldur miklu meir vegna þess, að vér gátum ekki annað, ef vér vildum með einlægni, alvöru og lotningu gjöra oss grein bæði fyrir þeim ráðgátum, sem nú bera oss fyrir sjónir, og eins því, sem þegar hefir fengist úrlausn á.

Arnarhreiðrið.

Saga eftir

Björnstjerne Björnson.

Indriðaskálar hét dálítill afskekt sveit, lukt háum fjöllum. Hún var flöt í botninn og grösug, en klofin að endilöngu af fljóti einu breiðu, er féll ofan úr fjöllunum. Þetta vatnsfall rann út í vatn eitt, er lá að fæti sveitarinnar og opnaði útsýn í fjarska.

Handan yfir Indriðavatn hafði maður sá róið, er fyrstur nam dalinn; hann hét Indriði, og það voru arfar hans, sem áttu þar heima. Sumir sögðu, að hann hefði flúið þangað fyrir víga-

ferli, og þessvegna væri allir afkomendur hans svo þungsinna og fálátir, aðrir kendu þetta fjöllunum, er útilokuðu sólskinið úr dalnum úr því klukkan var 5 um hásumarið.

Uppi yfir bygðinni var arnarhreidur. Það hvíldi á klettsnös lengst uppi í fjallinu. Allir gátu séð, þegar assan lagðist á, en enginn gat komist þangað. Ariinn flögraði um alla sveitina, hér og hvar hremdi hann lamb eða þá kiðling, í eitt skifti tók hann smábarn og flaug burt með það. Það var því ótrygt í sveitinni eins lengi og ernirnir áttu varp uppi á Kolldrang. Það var sögu manna, að fyrrum hefði tveir bræður komist upp á dranginn og og steipt hreiðrinu. En nú var enginn sá flugamaður, að það mætti leika.

Hvar sem tveir hittust í sveitinni, töluðu þeir ætíð um arnarhreidið og varð litið upp þangað. Mennt vissu jafnan, hvenær ernirnir voru komnir á ný á vorin, hvar þeir hefði stungið sér niður og drepíð, og hver hafði síðast reynt að komast þangað upp. Þeir yngri æfðu sig, frá því þeir voru börn, við að klífra upp kletta og eikur, í glímum og átökum, til þess að geta komist einhvern tíma alla leið upp og rífið hreiðrið eins og bræðurnir forðum.

Í þá tíð, er saga þessi gjörðist, hét fræknasti pilturinn í Indriðaskálum Leifur, og var ættaður utansveitar. Hann var hrokkinhærður, smáeygur, leikfímur vel og yndi allra kvenna. Snemma hafði hann það á orði, að hann skyldi einhvern tíma komast upp að arnarhreidrinu. En eldra fólkinu fanst, að honmundi sæmra að geypa minna um það í heyranda hljóði.

En þetta æsti hann upp, og fyr en hann hafði náð fullum þroska, réðst hann í að fara. Það var á heiðum sunnudagsmorgni snemma sumars, og ungarnir gátu naumast verið meira en nýskriðnir úr skurninu. Fólkið hafði tinst saman í stóra þyrpingu neðan við fjallið til að horfa á. Hinir eldri löttu hann fararinnar, en hinir yngri hvöttu. En hann fór að eins sínu fram, beið því þangað til assan flaug af, stökk þá í háa loft, og náði handfesti í tré einu margar álnir frá jörðu. Það óx þar í sprungu, og upp eftir sprungunni tók hann að klífra. Smásteinar losnuðu undan fótum hans, mold og sandur féllu í skriðu, að

öðru leyti var alt hljótt. Að baka til rann áin með þungum og sífeldum nið. En brátt óx brattinn og hamarinn slútti fram. Hann hékk lengi á annari hendinni, leitaði fyrir sér með fætinum eftir fótfesti, en niður fyrir sig gat hann ekki séð. Margir, en sérstaklega konurnar, litu undan og sögðu, að hann mundi ekki hafa leikið þetta, ef hann hefði átt foreldra á lífi. Hann náði samt fótfesti, þreifaði svo fyrir sér aftur, ýmist með hendinni eða fætinum, hann misti fótanna, hrapaði til, en náði sér svo aftur haldi. Þeir, sem voru fyrir neðan, heyrðu hvern annan draga andann. Alt í einu spratt ung stúlka upp, er sat alein á steini. Það lék orð á því, að hún hefði lofast honum þegar á unga aldri, jafnvel þótt hann væri ekki innborinn þar. Hún fórnaði höndunum upp mót fjallinu og hrópaði:

„Leifur, Leifur, því ert þú að þessu?“ Öllu fólkinu varð litið til hennar, faðir hennar stóð þar nálægt og leit reiðuglega til hennar, en hún tók ekkert eftir því. „Ó, komdu ofan aftur, Leifur,“ hrópaði hún, „mér, mér þykir svo vænt um þig, en þarna uppi er til einkis að vinna.“

Menn sáu að það kom hik á hann, en það var að eins um augnablik, en svo hélt hann áfram lengra upp. Hann var bæði handsterkur og fótviss, þessvegna gekk lengi alt vel, en svo fór hann að þreytast, því hann stanzaði oft. Svo kom lítill steinn veltandi niður eins og illur fyrirboði, og allir, sem þarna stóðu, gátu ekki annað en fylgt honum með augunum alveg niður.— Nokkrir gátu ekki afborið þetta lengur, en fóru. Stúlkan stóð enn alein uppi á steininum, veifaði höndunum og mændi upp. Leifur náði sér nú í með annari hendinni, en misti takið, hún sá það glögt, hann reyndi að ná sér í með hinni, en misti hennar líka. „Leifur!“ hrópaði hún, svo það kvað við í fjöllum, alt fólkið tók undir með henni. „Hann er að hrapa!“ sagði það og fálmaði með höndunum út á móti honum, bæði karlar og konur. Hann hrópaði líka, flutti með sér sand, aur og mól, hrapaði, sífelt með meiri og meiri hraða. Fólk snéri sér undan, og þar næst heyrði það dynki og skruðninga í fjallinu að baki sér, og svo eins og eitthvað þungt hefði fallið niður, líkast stórum votum moldarhnaus.

Þegar það nú aftur leit við, lá hann þar sundurbrotinn og óþekkjanlegur. Stúlkan hafði fallið út af steininum, og faðir hennar bar hana burt.

Æskulýðurinn, sem mest hafði eggjað Leif til bjarggöngunnar, þorði nú ekki einu sinni að hreifa við honum eða veita honum nokkra hjálp, sumir treystust ekki einu sinni til að líta á hann. Hinir eldri urðu því að veita honum nábjargirnar. Eu um leið og þeir gjörðu það, sagði sá elzti í hópnum: „Þetta var heimskulegt, — en,“ bætti hann við og horfði upp á brúnina, „það er þó gott, að eitthvað er svo hátt upp hafið, að almenn-ingur nær ekki til þess.“

GAMLIR MOLAR

LEO PÁFI XIII.

ÁHRIF VESTURHEIMS Á PÁFAVALDIÐ.

Eftir E. Melchior de Vogilé í "The Forum" (Kringsjú IX. b. 1897)

Jón Jónsson frá Sleðbrjót lýddi.

Það hafa þegar verið skrifaðar margar merkilegar bækur um áhrif „Nýja heimsins“ á gamla heiminn, og því glögglega lýst, hvernig gamli heimurinn hafi orðið fyrir áhrifum af hinum nýja heimi og sögið í sig þaðan nýtt líf og fjör. O. H. Overland hefir bent oss á þau áhrif, sem bréfin að vestan, frá vinum og vandamönnum, hafi á þúsundir heimila, þau áhrif eru auðsælega ein sterkasta lyftistöngin í voru nýja þjóðlífi, — bæði til góðs og ills. Hið sama má segja um öll Norðurálföldin. Enda bókmentir og listir eru að byrja að verða fyrir áhrifum að vestan. Whitman og Poe' hafa sýnileg áhrif á franskar bókmentir, og þar af leiðandi á allar bókmentir Norðurálfunnar. Sama er um vísindin. T. d. í stjörnufræði eru Vesturheimsmenn fremstir í flokki. Í heimspeki hafa Bandaríkjamenn lagt til drjúgan skerf og gjöra það eflaust meira og betur er stundir líða. Í guðfræði hugsandi manna hafa þeir einnig

framleitt ritverk, sem þýdd eru á flestöll tungumál Norðurlanda og sem hafa einkum unnið hylli allra göfugra mentamanna. Hinn alkunni franski senator, Edouard Laboulaye, sem nú er látinn, og var viðurkendur fremsti maður í þjóðarétti, lét þá skoðun í ljósi, að í ritum Bandaríkjamannsins, Dr. Channings, væri sú guðfræðisstefna, sá andi og sú framsetning, sem von væri um, að yngt gæti upp og bætt hugsunarhátt frönsku þjóðarinnar. Og nú kemur hinn alþekti franski rithöfundur, sem ritað hefir eftirfylgjandi grein, og sýnir með ljósum rökum, að áhrif Vesturheimsmanna hafi einnig hrifið á kaþólsku kyrkjuna og páfavaldið, sem nú sé á leiðinni til að stjórnast af hugsunarhátti Vesturheimsmanna.

Formáli ritstj. Kringsjár.

—O—

„Leo XIII. er efflaust sá af Norðurálfumönnum, sem mest er hrifinn af hugsun og stefnu Vesturheimsmanna. Það var frá Ameríku að hann varð fyrir þeim áhrifum, sem beindu honum leið á þá stjórnarstefnu, sem seinustu árin hefir verið undrun alls heimsins, og haft það markmið, að blása nýju lífi í kaþólsku kyrkjuða og endurreisa veldi hennar í heiminum. Þaðan kom sá eldgneisti, sem bálaði upp í brjósti þessa stjórnsnillings.— Þaðan frá lærði hann að skilja samtíðina og kröfur hennar,— af samtali og ungengni við menn að vestan,— ameríska páfatrúarmenn, sem höfðu fengið nýja mentun þar vestra, er breytt hafði hinni gömlu páfatrúarstefnu þar. Leo skoðar Vesturheim sem framtíðarinnar land, og því sé það lífsnauðsyn fyrir kaþólsku kyrkjuna að festa þar rætur og semja sig að síðum þeirrar þjóðar, sem beri framtíðina á herðum sér. Þetta er aðal-áhugamál hans. Hann hefir óbifandi trú á, að kaþólska kyrkjan umskapist að ytra formi í Vesturheimi, og vaxi við það afl og andlegt atgervi, til þess að verða það, sem hún áður var, stór og völdug —heimili göfugs sálar aðals.

Kaþólsk kyrkja í Vesturheimi, sem stjórnað er í anda Vesturheimsmanna, það er takmarkið, sem öldungurinn stefnir að, það er í hans augum björgunarvegurinn og sigurvonin fyrir kyrkjuna og guðsríki.

Áður en Leo varð páfi bar lítið á honum. Hann dró sig í hlé, og engan grunaði, að í honum byggji það afl, er gjörbreytti hinni kyrkjulegu stefnu, né að hann væri sá stjórnvitingur, sem hefði konunga og stjórnámálamenn í hendi sér, eins og síðar varð raun á. Nú er það lýðum ljóst, að hann hefir reist að nýju páfadæmið og veldi þess. Páfinn er nú það, sem hann hefir ei verið um langan tíma, völdugur maður enda í *þessum heimi*. Hann er kominn langt útyfir takmörk sinnar eigin kyrkju, og konungar og stjórnámálamenn og alþýða manna líta upp fyrir sig til snillingsins og dáist að göfgi hans og snildarbrögðum.

Hann var frá byrjun bóknámsfús, guðhræddur, dálítið helgimannslegur, hæglatur munkur. Hann hafði sterka löngun til að leysa úr heimspekisspursmálum, og þessháttar hæglátum vísindaíðkunum. Sem gáfaður Ítali varð hann snemma kardínáli, 33 ára gamall var hann sendur í smáu stjórn málaerindi fyrir páfann til Brusselles. Það var alt það samblendi, sem hann hafði við hin stóru heimsveldi áður en hann varð páfi. Rétt ár eftir varð hann byskup í hinu smáa Perugia. Þar lifði hann afskektu lífi í 32 ár, og iðkaði vísindi og guðrækilegt líf, bæði í háttum og hugsun. Hér las hann meðal annars rit Thomasar Aquinas, þar sem gjörð er tilraun að rita um mannfélagsskipun og lífsstefnu heimspekilega, sem byggð sé á grundvelli miðaldakristindómsins, — þar þóttist hann finna svar gegn nálega öllum spurningum.

Árið 1878 varð hann páfi. Höf. þessarar ritgerðar (De Vogilé) var þar nærstaddur, er Leo var krýndur. Krýningin fór fram með öllum formum liðna tímans. Í kapellunni sem vígslan fór fram í voru snildarverk Michael Angelos, og þau sýndust með meira lífsmarki en gömlu „prélátarnir“, sem tóku þátt í vígslunni líkast dauðum vinnuvélum. Hér var ei lýðurinn, sem gleður sig í voninni um nýjan stjórnaranda, að eins nokkrir „prélátar“, stjórnámálamenn og hæsti aðall kaþólskunnar, og nokkrir fréttaritarar, sem rituðu um þetta eins og hvern annan sjónleik. Áhrifin af vígslunni líktust minningarhátíð um dáið stórveldi, eða steingjörfingsleifum horfinna alda. Alt líf og kraftur var horfið.

Páfavelðið var fallið svo djúpt sem það komst. Það var alment mál, að algjör dauði þess væri fyrir dyrum. Það var hlegið að skrauti þess og kröfum. Páfinn var nærri hlægileg persóna.

Enginn gjörði sér háar vonir um hinn nýja páfa, þeir álitu, að þessi gamli guðhræddi maður mundi halda hinum helga lampa með veikri hönd og láta loga hægt og rólega, þangað til hinn eftirþráði dagur kæmi, þegar hið jarðneska lífsljós sloknaði og lokið væri hinu þreytandi erviði og hann flytti til sælli landa hinumegin. Leo var þá sjötugur að aldri.

Það var almenn skoðun þá, að ekki væri hægt að endurreisa páfavelðið, nema vinna kyrkjuríkið aftur undir stjórn páfans. Það eitt veitti honum vald og tign. Og fyrstu árin heyrðist nær ekkert til Leo. Hann kynti sér ástandið, hugsaði og yfirvegaði. En smám saman varð ítalska stjórnin þess vör, að hún átti meinhygginn, þrautseigan mótstöðumann í Vatikaninu. Hann varaðist að gjöra nokkur mistök, sýndi aldrei mótstöðumönnum sínum viðkvæman stað á sér, gaf þeim aldrei höggfæri. En hann sá sig aldrei úr færi að nota öll þeirra mistök. Auðsjáanlega stefndi hann að því, að rétta við aftur kyrkjuríkið. En hann vann að því með meira afli og öðrum meðölum en formenn hans. Ítalska stjórnin sá það brátt, að tilraunir páfans til að efla sitt veraldlega vald, náðu yfir allan heiminn. Það skifti litlum tíma þangað til hinn vitri og varfærni maður í Vatikaninu hafði áunnið það, að stjórnendur heimsins tóku eftir orðum hans, sáu að enda í veraldlegum málum var hér maður, sem varð að taka með í reikninginn.

Allir höfðu búist við að drekka erfiöl páfavelðisins. Nú reis það upp með nýju lífi. Smám saman fór páfinn að hlutast til um alt, og beitti þar bæði hyggindum og varfærni. Hann var ekki lengur hinn ömurlegi einkisvirti kyrkjufaðir á Ítalíu. Að reisa við aftur hið veraldlega kyrkjuríki, það var eins og aukatriði, fyrir rás viðburðanna, í tilraunum hans til að endurreisa hið veraldlega alheimsvald páfans. Hann kynti sér allar ástæður heimsríkjanna. Hann vildi ná því valdi, að vera alstaðar hinn „heilagi faðir“. Hann fór að ráða heilræði konungum og

stjórnmalámönnum. Hann kom ætíð fram sem samvizkusamur, skarpskygn og sanngjarn maður. Persónuleg áhrif hans fóru sívaxandi, og sæti Péturs færðist á loft með honum. Hann var viðurkendur völdugur höfðingi, hygginn stjórnmalamaður, sem bæri í brjosti sér háar og göfugar hugsjónir, hafinu yfir alla for-dóma.

Þá var vegur Bismarks sem mestur. Berlín var miðdepill hins pólitíska heims, því þar bjó Bismark. Og Bismark þurfti á hjálp páfans að halda til að yfirbuga mótstöðumenn sína, hinn kaþólska flokk í ríkisþinginu. Maðurinn í Vatikaninu, sem hafði augun alstaðar, slepti hér ekki færi. Gæti hann unnið Bismark, gat Bismark verið sú hræða, sem halda mundi ítölsku stjórninni hæfilega langt frá páfastólnum, og kennt henni viðeigandi auð-mýkt. Og Bismark komst á vald páfans. Kaþólski kyrkjufað-irinn fór í allri vinsemd að semja við hinn völduga kanzlara, sem var Lúterstrúarmaður. Og samningurinn endaði með hinni al-kunnu göngu Bismarks til Canossa. Þarna var nú páfadæmið með einu bragði hafð til fornra valda, orðið eitt af stórveldum heimsins, án þess að ráða yfir nokkru kyrkjuríki. Maðurinn, sem hafði Bismark á valdi sínu og sem samdi við öll stórveldi heimsins, án þess að hafa eina þúfu af landi til umráða,— hon-um veitti nú allur heimurinn athygli.

Á þessum tíma (segir höf. þessarar greinar) heimsótti eg aftur páfann í Róm. Það var 1887. Hér var stór breyting á orðin. Aldurhnigni veiklegi öldungurinn, sem eg hafði séð fyrir níu árum síðan, var nú eins og miðpunktur nýs heimsveldis, sem var að myndast.

Mynd hans sýndist alveg fylla upp hina heilögu borg, þar sem konungur Ítala hefir þrengt sér inn.

Það voru ekki að eins guðhræddir pílgrímar, sem nú heim-sóttu Vatíkanið, þangað komu nú konungar og stjórnmalamenn, sendiherrar, rithöfundar og ritstjórar heimsblaðanna, þar mátti sjá nafnkunna menn úr öllum heimsálfum, sem áttu sæti í öll-um, og sumir í engum, kyrkjufélögum. Þeir komu allir til að sjá hinn völduga stjórnanda, þenna mikla mann. Leyniþræðir alheimsins áttu endastöð sína á skrifstofu páfans. Hann var

kosinn til að gjöra um deilumál lúterskra þjóða. Hann var nú orðinn hinn mikli stjórnmalamaður, og bráðum átti hann meira að verða.

Heppni hans hafði kennt honum eitt, að það var hægt að endurreisa hið veraldlega vald páfadaemisins, án þess að vinna aftur kyrkjuríkið. Hann sá nú að smáriki var að eins hlekkur um fætur hins kyrkjulega valds, og frá þeirri stund hætti hann alveg að berjast fyrir eignarrétti kyrkjunnar á tilteknu landsvæði, sem áður hafði verið aðaláhugamál kaþólskra manna. Þegar hann minnst á kyrkjuríkið opinberlega, gjörir hann það með svo hægum orðum, að helzt lítur út, að hann sé að geðjast hinum gömlu deyjandi kröftum í kaþólsku kyrkjinni. Hann hefir einbeittlega barist á móti því, að kaþólska kyrkjan beitti Ítalíustjórn brögðum í tillögum við erlend ríki. Og það er eitt sem eftir hefir vald páfaveldisins.

Nú tíminn einkennir sig frá liðna tímanum í því, að koma hugsjónunum í fast form. Kyrkjan sem siðferðislegt afl er nú miklu aflmeiri, enda frá veraldlegu sjónarmiði, heldur en sú kyrkja, sem byggir á því, að ráða ríki. Ætli fáeinar ferhyrningsmíllur gætu aukið eða minkað veldi Leos XIII.? Mundi landstjórn nokkurra presta geta staðist á þessum tíma? Mundi fáeinar þúsundir hermanna í nokkru auka vald hins kaþólska kyrkjuhöfðingja? Leo XIII. sá það, að nýr tími heimtar nýja tilhögun.

Veturinn 1887 komu til Rómaborgar tveir kaþólskir menn frá Ameríku, Gibbons kardináli og Ireland erkibyskup. Þeir voru báðir mestu framkvæmdarmenn, skarðvitrir og höfðu fjölhæfa mentun. Þeir voru mjög mikils metnir í Ameríku, og áhrif þeirra náðu langt út yfir takmörk kyrkjunnar kaþólsku. Þeir komu til að tala máli verkamannafélags, sem nefndi sig „Varnarlið vinnulýðsins“. Byskuparnir höfðu bannað kaþólskum mönnum að vera í félagi þessu. En Gibbons og Ireland og ýmsir mikils metnir kyrkjumenn sáu, að þannig löguð pólitík átti eigi við í Ameríku. Þeir komu því til að skýra þetta mál fyrir páfanum. Þeir voru báðir hreinir og einlægir páfatrúarmenn. En þeir voru líka báðir Bandaríkjamenn í húð og hár.

Það var ekki laust við, að þeir væri snortnir af sama anda og einn af helztu mönnum kaþólsku kyrkjunnar þar vestra, sem spáði því, að sá dagur mundi koma, er þáfinn sæist ganga til skrifstofu sinnar eftir helzta stræti bæjarins í venjulegum göngu-klæðum með hvítan floshatt á höfðinu, alveg eins og aðrir dauðlegir menn. Hið lifandi virkilega líf var þeim fyrir öllu. Það andaði frá þeim hreinn sléttublær, látlaust frjálslyndi og víðsýni. Þeir töluðu blátt áfram, eins og skyldan bauð þeim. Þeir lýstu hinum nýja heimi og þjóðveldi hans, er ekki væri að eins stofnun heldur einnig dýrmætasti helgidómur lýðsins, ofinn saman við trú hans og líf. Þeir sýndu páfanum fram á, að Vesturheimsmaðurinn vildi vera frjáls, og mundi hiklaust segja skilið við kaþólsku kyrkjuna, ef hún vildi leggja annarleg bönd á hann sem borgara og meðlim þjóðfélagsins,— hann þyldi eigi *barufóstruaga frá kyrkjuni*. Þeir sýndu fram á, að þessi frelsisþrá væri ekki af illum toga spunnin. Hún væri helgur kraftur, sem ætti að glæða og efla. Ef kyrkjan ætti að lifa og þrífast í Ameríku, þá yrði hún að byggjast á lýðveldishugsjónum og starfa í þeim anda. Hún yrði að vera frjáls og fylgja tímanum, vaxa og eflast og rýmka sinn sjóndeildarhring. Þeir kváðust eiga sammerkt við landa sína í því, að elska frelsi og víðsýni, alveg eins og þeir elskuðu kyrkju og kristindóm. Og þeir kváðu það mundu verða bitur sorg og vonbrigði fyrir millfónir manna, ef ekki yrði hægt að sameina þessar tvær stefnur í skjóli hinnar almennu heilögu kyrkju.

Hinir gömlu kardinálar og páfatrúarvaldsmenn gjörðu krossmark fyrir sér og stóðu sem steini lostnir yfir þessari makalausú óhæfu. Að heyra jafnvel kardinála tala svona og það við hinn heilaga föður. Svona orð! — þeim fanst anda úr þeim sléttuþefur og þaralykt. Að heyra þau töluð á þessum helga stað!

En Leo sat rólegur og hlýddi með athygli á orð þeirra og íhugaði þau nákvæmlega. Og honum varð ekki bylt við.

Þetta var honum opinberun, eins og himinsend sýn.— Það var eins og skýla félli frá augum hans. Hann sá opnast nýjan heim með nýrri stefnu og nýrri kyrkju, sem þó væri í eðli sínu gamla kyrkjan. Hér sá hann markaða braut fyrir sig þennan

litla tíma, sem hann ætti eftir að dvelja hér í heimi. Vesturheimsmenn höfðu rétt. *Kyrkjan má ekki láta tímann skilja sig eftir.* Verkanir heilags anda eru víðar en undir kyrkjuhvelfungunni. Þær lifa og starfa í djúpi lýðsins, í meðvitund lýðsins, sem alt af vex og hreinkast, í gróandi samviskufrelsi. — Vei þeirri kyrkju, sem lokar gluggum sínum og sér ekki þetta starf heilags anda í tímanum. Og vei þeirri kyrkju, sem ekki tekur í faðm sér þessa nýju mynd, og faðmar hana með innileik endurfundanna. Sú kyrkja, sem vanrækir þetta, er dauð kyrkja.

Þeir höfðu rétt þarna vestra. Það er eitthvað nýtt á ferðinni. Það er að myndast nýr heimur, og kyrkjan verður að læra að skilja hann, til þess að geta á ný fengið vald yfir honum. Þetta er trúin—trúin sjálf, sem logar upp úr djúpi lýðsins og krefur síns réttar. Þetta sem nefnt er lýðveldi, það er ein af greinum kristindómsins.

Og átræði öldungurinn sá það, að ætti kyrkjunnar að verða lífs auðið, yrði hún að endurskapast, breyta sínu fyrra formi. *Hún verður að skírast af anda og eldi nýja tímans.* Hún verður að komast í hendur lýðsins eins og ríkið. Kyrkjan á að vera sál lýðveldisins og blása sínum anda í það.—Tími einvaldshöfðingjanna er liðinn. Tími lýðsins er runninn upp. Vesturheimsmennirnir höfðu rétta skoðun. Það er lýðurinn, sem kyrkjan þarf að hylla. Einvaldsdrottunin á ekki við tímann. Lýðurinn verður að læra að skilja og elska kyrkjuna, gjöra hana að sinni kyrkju. Það er það sem Vesturheimsmennirnir vildu, og það er á þann hátt, að kyrkjan á að yngjast upp og verða byggð upp á ný.

Og nú var stefna páfans ráðin. Hún var hrein, einföld og öllum skiljanleg. Gömlu ráðgjafarnir smá týndust úr Vatíkaniinu einn af öðrum. Síðast var eigi eftir nema hans gamli dyggi þjónn og ástvinur, Rampollo kardináli.

Og átræði öldungurinn var eins og ungur í annað sinn. Æskunnar eldur og áhugi greip hann. Hann veit eigi hvað þreyta er. Allir afturhaldskraftar kyrkjunnar eru í mótstöðuflokki hans. En hann yfirvinnur allar hindranir með hinum sterka einvalda vilja.

Nú snéri hann athygli sinni sérstaklega að hinum stóru þjóðveldum—Frakklandi og Ameríku. Hann gaf út skipun um, að kaþólska kyrkjan skyldi hætta að vinna á móti þjóðveldinu. Og skipaði svo fyrir, að viðurkenna hreint og heiðarlega lýðveldið sem það stjórnarform, er guð og þjóðin vildi vera láta.

Hann byrjaði nú að senda frá sér ritlinga um ýms mannfélagsmál o. fl. til ýmsra þjóða og ýmsra stétta. Í öllum þeim ritum rennur nýr straumur. Lýðveldið er sezt í sæti St. Péturs. Hin eldri kynslóð franska kennilýðsins skilur enn ekki víðsýni páfans. Þeir gleðja sig yfir því, að þetta frjálslyndi páfans hafi ekki getað komið á sátt milli hans og lýðveldisins né vantrúarflokkanna. En páfinn væntir ekki þessháttar skjótra breytinga. Hann sáir og ætlar komandi öldum uppskeruna.* Hann veit að kyrkjan á að verða eign lýðsins, ef hún á að lifa, veit að lýðurinn þarf að læra að elska hana sem skjól og skjöld alls þess, sem honum er helgast. Á þessum grundvelli hvílir öll hans starfsemi. Hvað gjörir honum, hvað hinir og þessir stjórnálmenn gjöra fyrir hans orð? Ef lærisveinar hans og starfsbræður ætla að láta hugfallast, og benda honum á, hvað lítill sé árangurinn, þá svarar öldungurinn: „Horfið þið lengra fram í tímann, vinir.“

Það þarf að gjöra sér ljóst, hvað jafnvöldug og gömul stofnun, eins og kaþólska kyrkjan er, muni vera þreytandi mótpartur. Það þarf að gjöra sér ljósa alla hennar þrautseigju kergju, hrekkjabrögð og smámunasemi. Sá, sem gjörir sér það ljóst, hann skilur bezt þann undra kraft, sem Leo hefir yfir að ráða, og hvernig hann hefir rutt öllum hindrunum úr vegi. Það eitt, að hann er áttæður öldungur, sem lifað hefir kylrlátu lífi með litlu samblendi við umheiminn, og hefir þó getað fylgt og skilið stefnu nýja tímans, það sýnir að hér er um snilling að ræða.— Að geta á þessum aldri byrjað nýja, einbeitta stefnu sem siðabótarmeistari og heimsstjórnandi, — það er nærri líkast kraftaverki.

Og Vatfkanið er nú fremur en nokkru sinni áður orðið miðpunktur heimsins. Hér veitir páfinn áheyrn trúboðum, prest-

x) Sbr. aðskilnað ríkis og kyrkju nú á Frakklandi.

um, byskupum og leikmönnum frá öllum heimsálfum. Stundum er þeim hleypt inn í herbergið með gulu silkitjöldunum, þar sem Leo situr í gyltum stóli með skrauttjaldi yfir. Hann fer þá þegar að leita fréttu hjá komumanni. Það er ekki um kyrkjumál, að samræðan snýst. Hann spyr komumann venjulega um lífs-skilyrðin og hag lýðsins, þar sem komumaður á heima. Spyr um alt. Hvernig eru lífernishættir þar? Hjá alþýðunni? Hjá heldra fólkinu? Hverir eru nú leiðandi menn ykkar? Hvernig menn eru það? Þekkið þér þá persónulega? o. s. frv. Hann vill læra að þekkja alt,— heyra því lýst af munni trúverðugra sjónarvotta. Hið skarpa augnaráð hans eins og rótar öllu um í brjóstum þeirra. Þegar hann hefir fengið allar upplýsingar, og er búinn að gjöra sér ástæðurnar ljósar, þá ræður hann ýms ráð, og endar oft á þessum orðum: „Við verðum að vinna lýðinn, vinna *hjarta lýðsins*. Við verðum að komast í samband við alla góða menn, hvers kyns sem þeir eru, og hvað sem skoðunum þeirra líður. Látum eigi hugfallast. Við vinnum sigur á endanum, sigur yfir fordómum, ranglæti og villudómi.“

Gömlu kardinálarnir og aðrir páfatrúar höfðingjar hafa mátt horfa á það hneyksli og vanhelgun, að hinn heilagi faðir hefir leyft að leita fréttu hjá sér, og útskýrt stjórnarstefnu sína og fyrirætlanir fyrir fréttariturnum heimsblaðanna.

Páfinn reynir á allar lundir að nálgast lýðinn. Hann vill ná tali af öllum verkamönnum, vantrúarmönnum; hann vill skilja alla og alt — skilja nútímann. Verkamanna sendinefndir fá jafn heiðarlegar viðtökur hjá honum, eins og kyrkjunnar menn.

Hver, sem við Leo ræðir, verður þess ljóslega var, að hér er sjaldgæfur maður við að fást,—fjölhæfur, hreinn og víðsýnn andi, með hlýjum hug, en óbeygjandi vilja. Hann mer undir fótum sér allar hindranir, og brosir á meðan góðlátlega. Hann lætur aldrei bugast, en fer hægt að öllu. Hann er einlæglega frjálslyndur, sannmentaður og sterkur trúmaður, en virðir þó annara trú. Hann er óvenjulega hlýlyndur, og er laus við alla beiskju til mótstöðumanna sinna, og ástríkur og tryggur vinur vina sinna.

Hver, sem við hann ræðir, gleymir aldrei þessari veikbygðu mynd í stólnum. Þegar ferðamaðurinn er búinn að ljúka til háls upp hurðinni, þá réttir Leo fram hendina og sýnist gjöra það af öllum líkams kröftum, og segir þá jafnaðarlega: „Vertu hugrakkur! Starfaðu! Komdu til mín aftur.“ Þetta er ekki sagt í sorgarróm, ekki með tilfinning fyrir því, að hann sé nú á þeim aldri, að varla þurfi að búast við endurfundum. Það má heyra að öldunginn langar ekki að deyja,—vill lifa meðan hann getur barist fyrir málefni sínu. Hann beitir viljakrafti sínum enda gegn dauðanum.

En dauðinn sigrar þó að lokum. Og hvað mun þá ske? Ætli afturhaldið nái þá völdum og eyðileggi starf Leos? — Það er naumast hætt á því (segir höf.). Leo hefir komið kyrkjunní í stöðuga stefnu, sem vart breytist. Hín kaþólska kyrkja mun endurfæðast og verða lýðveldiskyrkja. Það er árangur af verki Leos XIII. Hann er nýr Columbus, sem kveikti á lampa landleitans í skipi Péturs, og stýrði hiklaust í áttina til nýja heimsins, og þar fann hann það afl, er endurnýjaði kristindóminn, og gjörði hann á ný að þungamiðju hins andlega lífs þjóðanna.

MED þessu blaði er þá lokið öðrum árgangi Heimis. Það hefir tekið nokkuð meira en ár að gefa út þessar 18 arkir eins og lofað var, en ástæðurnar fyrir drætti þeim á útkomu blaðsins síðastliðið sumar hafa þegar verið margskýrðar, og er því þarflaust að endurtaka það á ný. Þótt tekið hafi meira en ár að gefa út árganginn, þá kemur það ekki niður á kaupendum að neinu leyti, nema hvað það reynir á langlundargeð þeirra að bíða eftir útkomu hvers númers „frá því á dögum Nóa.“ Þriðji árgangur byrjar með næsta blaði, er kemur í næsta mánuði, og eru þeir skuldlausir nú, er borgað hafa til útgefenda \$ 1.50 fyrir það sem út er komið frá upphafi, en þeir, sem meira hafa borgað, eiga það upp í næsta árgang. — Vér þökkum öllum, er trygð hafa haldið við Heimi á liðnu ári, þrátt fyrir erviðleika og óskil, og heitum að gjöra vort ítrasta til, að hann komi út reglulega framvegis. Enda eru skilyrði til efnda því loforði meiri en áður.

Alt það, sem út er komið, fæst nú innheft í 3 bókum á mjög sanngjörnu verði og verður auglýst síðar. (*Útgáfufundin.*)

Í Hróarskeldu dómkyrkju.

Eftir

Matth. Jochumsson.*

Gefið loft, gefið loft, gefið lífsandaloft,
því eg lifi ei í rotnandi gröf!
ella hljóða eg hátt, það sem hvíslað er oft:
„Þessi heimur er storkunargjöf.“

Því að hvort eg er kviksettur konungum hjá
eða kotungum, það er mér eitt;
því að nú sé eg jöfnuðinn jörðunni á,
þó hið jarðneska sýnist svo breytt.

Þú ert hugsjúk mín önd, þú ert heit, þú ert köld.
Upp með hurðir! í brott héðan, brott!
Hvað skal hégómans dýrð, þar sem Dauðinn er alt.
Það er dár, það er grimmasta spott!

Á það líkloft að tákna hvers loftið skal virt
upp í liðanna Glysheima sal?
meðan alt þetta lifði, sem liggur nú stirt,
meðan lífsvillan sannleikann fal?

Guð hjálpi yður, konungar, hvað hér er dimt!
Eg hefi heyrt um svo margt— um svo margt—
þennan skerandi násöng um gjöræðið grimt,
eins og Guð hefði sagt: *Verði svart!*

* Þetta gullfagra kvæði skáldaöldungsins okkar nafnkunna höfum vér tekið eftir úrsgömlu blaði af Norðurlandi, er barst oss rétt nýlega. Vér gátum ekki stílt oss um að taka það, því bæði er það hér í fárra höndum. og svo sýnir það betur en nokkuð annað, hve hreinu lofti og hvílíku eldmagni andans þessi gamli snillingur er hladdinn nú í elli sinni. Hróarskeldu-dómkyrkja er gömul, og sögulegur minnisvarði Dana. Þar eru skrinlagðir og jarðaðir konungar þeirra frá fornri tíð, svo sem kunnugt er, og er því auðráðið, hvert andi kvæðisins stefnir. Ritstj.

— Þetta skerandi gjálfur um „skilning og trú“,
er öll skynsemi í útlegð var send—
þegar írjálsustu menn urðu fordæðu hjú,
sett í fangelsi, þínd eða brend!

Ó þú boghvelfing blá, þú sem helköld og há
lítur hljóð yfir tímanna spil,
meður lotning og þrá horfi eg *list* þína á,
en þú líffgar ei hjarta míns yl.

Því að sjálf ertu jarðsett, og sjálf ertu dauð:
Ó, þú sagnríka skjöldunga hof!
Upp í ómælis tótleikann teygir þú snauð
þína turna við skýjanna rof!

Nú er hálf þumlungs smáblómið himninum nær
báðum háturum þínum við ský;
nú er hjartaslag barnsins ei hæðunum fjær
en þeir há söngvar kór þínum í.

Hvorki Valdemar, Absalon, Pétur né Páll,
hvorki prestar né levítarfjöld,
hvorki vegur né vald, enginn vízkunnar Njáll,
getur vakið upp steindauða öld!

Þú munt fara sem Hleiðra, sem hvergi á sér hof,
ekki hálmstrá, og varla sinn grunn.
Vel og gott — ef þú heyrir þitt lifandi lof
gegnum lævirkjans síunga munn!

Ó, það dýrðlega duft hér í gröfunum geymt.
En þó grípur mig nístandi þrá;
því hvað megna þeir stóru? Eg get ekki gleymt,
hversu grátlegt er lífið að sjá!

Eins og blómstrin á vorin um gróanda grund,
eins það glóir mót hækandi sól;

eins og laufin á haustin um héraðan lund
er það hjaðnað, þá fýkur í skjól.

Og þess aldini? Guð minn, hve aumleg og smá,
og sem ekkert hjá heims þessa neyð —
eins og blálindar tár hjá þeim sóllausa sjá,
er þau soga í helstríð og deyð!

Hvað er stórt? hvað er smátt?— Eins og hjarta mitt slær,
eins og hittist á skap mitt og sál.
En ei helming neinn Absalon afrekað fær,
þess er ætlaði; hitt verður tál!—

Og „samt gengur jörðin“. Því ég hef þá trú,
að það jafnist vort stormóða haf,
og að sjón vor sé rétt og til sannleikans brú —
þessi sjón, er oss eilífðin gaf.—

En með Dauðann í brott! Eg vil lifa mitt líf,
og sjá ljós, þó að ógni mér Hel;
og eg hleyp út í lífið og heltjaldið ríf,
til að hylla þig, eilífa hvell! —

Sof þú rótt, sof þú rótt. Ó þú döglinga drótt!
Ekki dæmi eg verk þín á storð.
Góða nótt! Höfum hljótt; öll vor gjörningagnótt
verður grafsteinn með hálfkveðið orð! —

Kom þú ljúfasta ljós! Kom þú roðnandi rós,
kom og réttu mér töfranda munn.—
Það er nóg: eg á frið, eg á alsherjar grið,
hér við allífsins skínanda brunn!

HEIMIR er gefinn út af nokkrum Íslendingum í Ameríku; kemur út 12 sinnum á ári og
kostar \$ 1 árg. → Útsendingu og innheimtu annast Björn Pétursson, 704 Simcoe Street.
Ritstjóri sra Rögnvaldur Pétursson, Winnipeg.

Prentari: Gísli Jónsson, Winnipeg Man.